

Analysis of Barriers to Small and Medium Business Development (Case Study: Polyethylene Cluster in Kermanshah Province)

Reza Rostami

Instructor of commercial management, Payame Noor University, Tehran, Iran

rostami79@yahoo.com

Bizhan Rezaee

Assistant Professor of Management and Entrepreneurship, Razi University, Kermanshah, Iran

Rezaee61@yahoo.com (**Corresponding author**)

Sohrab delangizan

Associate Professor of Economics, Razi University, Kermanshah, Iran

sohrabelangizan@gmail.com

Abstract

Small and medium-sized Enterprises are the result of new ideas for production that are considered as components of job creation and wealth. The development of these enterprises in the downstream petrochemical industry is one of the most important strategies to create added value for petrochemical basic products, especially in countries with oil and gas resources. High job creation compared to the amount of investment, the existence of appropriate domestic demand, the attractiveness of export markets and government support programs to strengthen domestic production, are the advantages of developing these businesses. In this research with a qualitative research approach, first by studying the library and interviewing experts, the most important obstacles to the development of small and medium Enterprises in the rubber and plastic industry of Kermanshah province have been identified and using the DIMATEL technique, the effective and impressive organized themes were examined. Then, in order to rank these themes, the network analysis process technique was used. Lack of industrial development, financing barriers, weak business culture and administrative and regulatory barriers were among the effective(causal) factors and production barriers and sales and marketing issues were included in the category of influential (impressive) factors. In the ranking, financing barriers, production barriers and lack of industrial development in the province have the largest share in the research topic.

Key words: Small and Medium Businesses, Regional development, Rubber and Plastics Industry, Kermanshah, DIMATEL

شناسایی و تحلیل موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط (مطالعه موردی: خوشه پلی اتیلن استان کرمانشاه)^۱

رضا رستمی

مربی گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

rostami79@yahoo.com

بیژن رضایی

استادیار گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

Rezaee61@yahoo.com (نویسنده مسئول)

سهراب دل انگیزان

دانشیار گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

sohrabelangizan@gmail.com

چکیده

کسب و کارهای کوچک و متوسط حاصل اندیشه‌ای جدید برای تولید است که به عنوان مؤلفه‌های ایجاد شغل و ثروت مورد توجه قرار می‌گیرند. توسعه این بنگاه‌ها در صنایع پایین دستی پتروشیمی یکی از مهمترین راهکارهای ایجاد ارزش افزوده محصولات پایه‌ای پتروشیمی به‌ویژه در کشورهای دارای منابع نفت و گاز به شمار می‌رود. اشتغال‌زایی بالا در مقایسه با میزان سرمایه‌گذاری، وجود تقاضای مناسب داخلی، جذابیت بازارهای صادراتی و برنامه‌های حمایتی دولت در تقویت تولید داخلی، از مزیت‌های توسعه این کسب و کارها است. در این تحقیق با رویکرد ترکیبی و از نوع متوالی - اکتشافی ابتدا با مطالعه کتابخانه‌ای و مصاحبه با خبرگان، مهمترین موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط خوشه پلی‌اتیلن استان کرمانشاه شناسایی شد و با استفاده از روش دیماتل^۱، میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مضامین سازمان‌دهنده مورد بررسی قرار گرفت. سپس به منظور رتبه‌بندی این مضامین، از تکنیک فرایند تحلیل شبکه استفاده شد. عدم توسعه صنعتی، موانع تأمین مالی، ضعف فرهنگ کسب و کار و موانع اداری و مقرراتی در زمره عوامل تأثیرگذار (علّی) و موانع تولید و مسائل فروش و بازاریابی در دسته‌بندی عوامل تأثیرپذیر (معلول) قرار گرفتند. همچنین موانع تأمین مالی، موانع تولید و عدم توسعه صنعتی استان بیشترین سهم در موضوع پژوهش را دارند.

کلید واژه‌ها: کسب و کار کوچک و متوسط، خوشه پلی‌اتیلن، استان کرمانشاه، دیماتل

۱ - این مقاله مستخرج از طرحی است که با حمایت مالی سازمان صنایع کوچک و شهرک های صنعتی استان کرمانشاه انجام شده است.

2. DEMATEL

۱- مقدمه

توجه به بنگاه‌های کوچک و متوسط یکی از اولویت‌های اساسی در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشورهای توسعه یافته بوده است. کسب و کارهای کوچک و متوسط دارای مزایای متعددی نسبت به کسب و کارهای بزرگ هستند که از جمله می‌توان به نوآوری، اشتغال‌آفرینی و انعطاف‌پذیری بیشتر نسبت به صنایع بزرگ اشاره کرد. قدرت رقابت‌پذیری صنایع کوچک به علت پایین بودن قیمت کالاهای آن نسبت به کالاهای مشابه صنایع بزرگ به خاطر امکان تولید محصولات متنوع، پایین بودن هزینه تحقیق و توسعه، تبلیغات و بازاریابی بیشتر است (پاچاوا^۱، ۲۰۱۸).

هر چند که در تئوری‌های سنتی کارایی، صنایع کوچک و متوسط به دلیل عدم برخورداری از صرفه‌های ناشی از مقیاس، غیراقتصادی تلقی می‌شدند و حجم پایین منابع موجب ایجاد تلقی محدودیت‌هایی در مسائل مالی، بازاریابی و تحقیق و توسعه بود اما واقعیت‌ها نشان می‌دهد، این بنگاه‌ها علی‌رغم اینکه به سرمایه‌گذاری کمتری نیاز دارند، بازدهی بیشتری داشته و در ایجاد اشتغال، ایجاد بستر مناسب برای نوآوری و اختراعات و افزایش صادرات نقش مهمی دارند (مهدوی و عزیزمحمدلو، ۱۳۹۵) بیشترین منافع کسب و کارهای کوچک و متوسط مربوط به کمک این نوع کسب و کارها به بخش استخدام و اشتغال است (همیلتون و دانا^۲، ۲۰۰۳).

بنابراین بسیاری از دولت‌ها متقاعد شده‌اند که باید بستر رشد و توسعه را برای واحدهای کوچک و متوسط فراهم سازند و آنها را حمایت کنند (کیاوا^۳، ۲۰۰۸). شرکت‌های کوچک و متوسط در صنایع پایین‌دستی پتروشیمی به دلیل امکان اشتغال‌زایی فراوان، زود بازده بودن، تأثیر بر جوامع پیرامونی خود، امکان جایگزینی واردات و گسترش صادرات، از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. زنجیره ارزش افزوده در صنعت پتروشیمی زمانی کامل می‌شود که به شکل محصول نهایی در اختیار افراد جامعه قرار دهد. رشد فزاینده‌ای که با راه‌اندازی پروژه‌های جدید پتروشیمی به لحاظ حجم و تنوع محصولات این صنایع حاصل می‌شود، بستر مناسبی را برای توسعه صنایع پایین‌دستی به عنوان مصرف‌کنندگان محصولات پتروشیمی و تکمیل‌کننده زنجیره ارزش صنعت پتروشیمی فراهم نموده است.

استان کرمانشاه یکی از استان‌های مهم و راهبردی کشور به حساب آمده و با توجه به قرار گرفتن در مرکزیت منطقه غرب کشور، همواره از جاذبه‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری زیادی برخوردار بوده است. کسب و کارهای کوچک و متوسط بیش از ۹۰ درصد کل کسب و کارها در استان را تشکیل داده و به طور متوسط ۹۵ درصد از اشتغال استان توسط این بنگاه‌ها ایجاد شده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۶) با این وجود، شاخص‌های اقتصادی و کسب و کار در استان کرمانشاه چندان مناسب نیست و علی‌رغم سهم ۲/۵ درصدی از جمعیت کشور تنها در ۱/۹ درصد ارزش افزوده کشور سهیم است. متوسط درآمد سرانه (بدون نفت) استان در دو دهه اخیر، ۵۸ درصد متوسط کشور است (همان) متوسط سهم ارزش افزوده بخش صنعت در استان کرمانشاه در دوره ۵ ساله (۹۵-۱۳۹۱) ۱۲/۷ درصد بوده در حالی که این شاخص در میانگین کشوری ۱۵/۸ درصد بوده است. ضمن آن که

1. Pachava
2. Hamilton and Dana
3. Kyaw

در حدود نیمی از ارزش افزوده در استان مربوط به رشته فعالیت مواد غذایی و آشامیدنی و صنایع شیمیایی و نفت است و علی‌رغم ظرفیت‌های بالقوه در توسعه منطقه‌ای، متأسفانه در سنوات اخیر یکی از بالاترین رتبه‌های بیکاری را به خود اختصاص داده است. بر اساس مطالعات انجام شده بر اساس روش شاخص سهم- انتقال^۱، رشته فعالیت لاستیک و پلاستیک از فعالیت‌های صنعتی دارای اولویت در استان کرمانشاه است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۶) همچنین بر اساس مطالعات انجام شده، خوشه پلی‌اتیلن به عنوان مهمترین محل تمرکز فعالیت شرکت‌های تولیدکننده صنایع لاستیک و پلاستیک، بالاترین اولویت در میان خوشه‌های قابل بررسی از نظر توسعه‌پذیری، توان تولیدی، صادراتی و اشتغال‌پذیری در استان کرمانشاه را دارد (شرکت شهرک‌های صنعتی و صنایع کوچک استان کرمانشاه، ۱۳۹۶).

با این وجود سهم ارزش افزوده رشته فعالیت لاستیک و پلاستیک در بخش صنعتی در استان کرمانشاه ۱/۵ درصد بوده در حالی که متوسط کشوری این شاخص ۳/۳ درصد است (مرکز آمار ایران، بی تا) مطالعات خوشه صنعتی پلی‌اتیلن در استان کرمانشاه در برگیرنده ۵۴ واحد صنعتی فعال و ۳۲ واحد صنعتی غیرفعال در زمینه تولید دو دسته محصولات شامل انواع فیلم، پاکت‌های نایلونی، انواع ظروف و انواع لوله و اتصالات پلاستیکی از سال ۱۳۹۲ توسط شرکت صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی شروع شد و در طی حدود سه سال با حضور عامل توسعه خوشه و اجرای برنامه‌های مربوطه، هم‌اکنون در حالت منفعل و بدون تحرک باقی مانده است. شاهد بر این موضوع آن است که رشته لاستیک و پلاستیک با وجود سهم ۱۱ درصدی مجوزهای صادره صنعتی، سهم اشتغال ۷/۶ درصدی کارگاه‌های صنعتی (۱۰ نفر و بیشتر) و نیز سهم ۵/۴ درصدی از سرمایه‌گذاری انجام شده در استان تنها حدود ۱/۵ درصد ارزش افزوده صنعت استان را فراهم کرده است (مرکز آمار ایران، ۹۷-۱۳۹۱) فاصله بیش از دوبرابری در رشته فعالیت لاستیک و پلاستیک با میانگین کشوری علیرغم حضور سه شرکت بزرگ پتروشیمی در استان کرمانشاه و نیز وجود زمینه‌های مساعد در توسعه صنایع بسته‌بندی مواد غذایی و آشامیدنی در استان، اهمیت واکاوی موانع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط خوشه پلی‌اتیلن را بیشتر مورد توجه قرار می‌دهد.

به‌علاوه بر اساس مطالعات انجام شده بر اساس روش شاخص سهم- انتقال، رشته فعالیت لاستیک و پلاستیک از فعالیتهای صنعتی دارای اولویت در استان کرمانشاه است (آمایش استان کرمانشاه، ۱۳۹۶) همچنین بر اساس مطالعات انجام شده، خوشه پلی‌اتیلن به عنوان مهمترین محل تمرکز فعالیت شرکت‌های تولیدکننده صنایع لاستیک و پلاستیک بالاترین اولویت در میان خوشه‌های قابل بررسی از نظر توسعه‌پذیری، توان تولیدی، صادراتی، اشتغال‌پذیری در استان کرمانشاه را دارد (سازمان شهرک‌های صنعتی و صنایع کوچک استان کرمانشاه، ۱۳۹۱) از این رو شناسایی موانع توسعه سرمایه‌گذاری شرکت‌های کوچک و متوسط در خوشه پلی‌اتیلن می‌تواند راهگشای سیاست‌گذاری صحیح در تصمیم‌گیری‌های بخش دولتی در کاهش موانع و تشویق سرمایه‌گذاری در این زمینه گردد. لذا مسأله‌ای که در این تحقیق وجود دارد آن است که با وجود مزیت‌های منطقه‌ای، قومی، جغرافیایی و اقتصادی در استان کرمانشاه و توانمندی کسب و کارهای کوچک و متوسط در ایجاد اشتغال مولد، موانع توسعه سرمایه‌گذاری

در صنایع لاستیک و پلاستیک در استان چیست و به منظور بهره‌مندی از ارزش افزوده آن و کمک به ایجاد اشتغال پایدار در استان کرمانشاه چه اولویت‌هایی باید مدنظر مدیران و سیاست‌گذاران قرار گیرد؟

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کسب و کارهای کوچک و متوسط ستون فقرات اقتصادی جامعه به شمار می‌روند، زیرا موجب اشتغال، تولید، صادرات، کاهش فقر، توان اقتصادی و توسعه اقتصادی می‌گردند (ساین^۱ و دیگران، ۲۰۱۷). با در نظر گرفتن اهمیت بنگاه‌های کوچک و متوسط و با توجه به تجربه موفق بسیاری از کشورها در راستای ایجاد اشتغال مولد، تقویت روحیه رقابت و توسعه نقش کارآفرینی در اقتصاد و افزایش بهره‌وری، در ایران رویکرد ایجاد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط از طریق سیاست‌ها و سازوکارهای مختلف به‌ویژه اعطای وام و تسهیلات بانکی به این بنگاه‌ها مورد توجه قرار گرفت (رضایی و صفا، ۱۳۹۵).

با توجه به تعامل بنگاه با محیط کسب و کار، علاوه بر عوامل داخلی بنگاه، ویژگی‌های محیط کسب و کار نیز در زمره عوامل توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط قرار می‌گیرد. در رابطه تأثیر و تأثر محیط کسب و کار و بنگاه، برنز و استاکر اشکال سازمانی مکانیکی و ارگانیک را متناسب با محیط پایدار و پویا مشخص کردند (برنز و استاکر^۲، ۱۹۶۱). چند سال بعد لارنس و لورش دریافتند که تناسب بین ساختار داخلی و محدودیت‌های محیطی یک شرکت در کارآیی سازمان مؤثر است (لارنس و لورش^۳، ۱۹۶۷) تئوری اکولوژی جمعیت که در نیمه دوم قرن بیستم پدیدار شد این نتایج را مورد تردید قرار داده و رابطه بین سازمان و محیط را به دو شکل خصمانه و تسهیل‌کننده ترسیم کرد. طرفداران این دیدگاه ادعا می‌کنند که بقای یک سازمان نه فقط با منابع داخلی، بلکه با انتخاب طبیعی از سازمان‌ها ارتباط دارد (رولو^۴، ۲۰۰۷).

بلاس^۵ و همکاران (۲۰۱۹) در مدل بهبود کیفیت محیط کسب و کار، از دیدگاه‌های نظری نهادی و چشم انداز توسعه اقتصادی در تبیین عوامل مؤثر خارج سازمان و از دیدگاه مبتنی بر منابع در تبیین عوامل مؤثر درون سازمان، مهمترین عوامل در بهبود کیفیت فضای کسب و کار را اولویت بندی می‌کنند. می‌یر و می‌یر^۶ (۲۰۱۷) در تحلیل موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط آفریقای جنوبی ضعف دسترسی به منابع مالی و اعتباری، مهارت-های مدیریت کسب و کار، ضعف زیرساخت‌ها، پایین بودن میزان تحقیق و توسعه، محدودیت قوانین و مقررات کار، سیاست‌های دولت را به عنوان مهمترین موانع نام می‌برد.

اولاول و گارو^۷ (۲۰۱۰) در تحقیق دیگری موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط را به موانع داخلی (تأمین مالی، مهارت‌های مدیریتی، هزینه تولید) و خارجی (متغیرهای اقتصادی، جرم و فساد، زیرساخت‌ها و

1. Singh
2. Burns and Stalker
3. Lawrence and Lorsch
4. Rouleau
5. Belas
6. Meyer and Meyer
7. Olawale and Garwe

مقررات) تقسیم کردند. بکارگیری نیروی کار ماهر برای کسب و کارهای کوچک و متوسط سخت و پرهزینه است (ماهادا^۱، ۲۰۰۸).

اسمال بون^۲ و دیگران (۲۰۰۳) بیان می کنند هزینه تولید می تواند رشد کسب و کارهای کوچک و متوسط را تحت تأثیر قرار دهد. تامبونن^۳ (۲۰۰۹) در پژوهشی نشان داد سرمایه، بالا بودن قیمت نهاده‌ها، هزینه زیاد نیروی کار، فناوری مناسب و نبود پرسنل ماهر از مهمترین موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط کارآفرین در اندونزی است. بیشتر مطالعات انجام شده در ارتباط با کسب و کارهای کوچک و متوسط مربوط به رابطه بین رشد و اندازه شرکت بوده است (بارتلت^۴، ۲۰۰۱).

بر اساس الگوی مفهومی دیده بان جهانی کارآفرینی، تأمین مالی، سیاست‌های دولت، برنامه‌های دولت و آموزش و تربیت سازوکارهایی هستند که به ایجاد و توسعه کسب و کارهای جدید کمک می کنند (رینولدز^۵، ۲۰۱۰) علاوه بر این دیده بان کارآفرینی جهانی مواردی از قبیل انتقال تحقیق و توسعه، زیرساخت‌های قانونی و تجاری، دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی و هنجارهای فرهنگی و اجتماعی را از دیگر سازوکارهای مؤثر در ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط می شمارد (ویلسون^۶، ۲۰۰۷) در پژوهش‌های داخلی موانع توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط در صنایع مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. در این بررسی‌ها، بازار، عوامل مالی، دسترسی به اطلاعات و سیاست‌های ناکارآمد دولت (عمید و غمخواری، ۱۳۸۸)، آسیب‌های بازاریابی، شرایط نامناسب محیطی، ضعف سیستم حمل و نقل (امین بیدختی و زرگر، ۱۳۹۰)، عوامل سیاسی- زیرساختی، مهارتی-آموزشی، مالی- هزینه‌ای، فنی- جغرافیایی، ارتباطی- اطلاع‌رسانی (رضایی و صفا، ۱۳۹۵)، پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی، پایداری زیست محیطی (شرفی و دیگران، ۱۳۹۸) مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است.

بررسی موانع توسعه سرمایه گذاری منطقه‌ای یکی از روش‌های بهره‌برداری صحیح از توان بالقوه و شایستگی‌های نهفته در ویژگی‌های مناطق است که امکان هدایت صحیح منابع متناسب با قابلیت‌های سرزمینی را ایجاد می کند. گستره وسیع و متنوع صنایع و محدودیت‌ها در تأمین منابع مورد نیاز برای سرمایه گذاری سبب شده است که اولویت بندی در سرمایه گذاری به یک ضرورت تبدیل شود (کاشیان و همکاران، ۱۳۹۹).

بر این اساس، این پژوهش در راستای شناخت موانع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط به عنوان پیشران توسعه منطقه‌ای- در خوشه پلی اتیلن استان کرمانشاه واجد نوآوری بوده و با توجه به سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مبنی بر محوریت رشد بهره‌وری با بکارگیری ظرفیت‌های متنوع در مناطق مختلف کشور و ایجاد ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز، از اولویت‌های سیاست گذاری نیز به حساب می رود.

1. Mahadea
2. Smallbone
3. Tambunan
4. Bartlett
5. Reynolds
6. Wilson

۳- روش شناسایی تحقیق

این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر نوع تحقیق در دسته بندی تحقیقات توصیفی - تحلیلی قرار دارد. پژوهش به لحاظ فلسفی در پارادایم تفسیری قرار می گیرد و با توجه به موضوع پژوهش، مطالعه موردی به عنوان مناسب ترین راهبرد انتخاب شد. علاوه بر مطالعه موردی، از روش تحلیل مضمون^۱ برای سازمان دهی و نمایش یافته های تحقیق استفاده شد. مضمون به عنوان الگویی از معانی تعریف شد که در داده های کیفی قابل اکتشاف است (جوف^۲، ۲۰۱۱). در این روش بر اساس روندی مرحله به مرحله، سه نوع مضمون شامل مضامین پایه، سازمان دهنده و عمومی یا فراگیر در داده های کیفی شناسایی می شود (اترید - استرلینگ^۳، ۲۰۰۱).

رویکرد پژوهش در بخش شناسایی موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط کیفی و در بخش تحلیل آنها، مبتنی بر کمی سازی قضاوت های خبرگان با روش دیماتل است. روند اجرایی تحقیق در دو فاز انجام شد. در فاز اول پس از مطالعات کتابخانه ای از اسناد و بررسی پژوهش های انجام شده و نیز مصاحبه با خبرگان، کد گذاری و تحلیل داده ها انجام شد. مصاحبه با مطلعان کلیدی^۴ در این حوزه به صورت هدفمند و با افرادی انجام شد که در این حوزه موضوع را کاملاً درک کرده و با موانع و مشکلات آن را آشنا بودند. کارشناسان اداره کل صنعت و معدن، شرکت صنایع کوچک و شهرک های صنعتی، اتاق بازرگانی و استانداری در حوزه صنایع پایین دستی پتروشیمی، مدیران و کارشناسان شرکت های تولیدی و اعضای هیأت علمی دانشگاه که به طور مستقیم یا غیرمستقیم با این موضوع ارتباط داشتند مدنظر قرار گرفته است.

مصاحبه نیمه ساختاریافته به عنوان اصلی ترین ابزار جمع آوری داده ها حول مسأله محوری مورد توجه بوده است. مصاحبه ها تا زمانی ادامه پیدا کرد که فرآیند تحلیل و اکتشاف به اشباع نظری رسید؛ به این معنی که هیچ موضوع جدیدی در داده های خام به یافته های قبلی اضافه نشد. پس از انجام ۸ مصاحبه و ضمن انجام مطالعات کتابخانه ای، اشباع نظری حاصل گردید. در فاز دوم به منظور شناسایی روابط میان مضامین شناسایی شده از تکنیک دیماتل^۵ استفاده شد. این تکنیک مشخص می کند که هر عامل بر چه عاملی یا عواملی تأثیرگذار است و در مقابل از چه عاملی یا عواملی تأثیر می پذیرد. پس از انجام مقایسه های زوجی میان شاخص های اصلی توسط خبرگان از فرآیند تحلیل شبکه ای به منظور اولویت بندی مضامین شناسایی شده بهره گرفته شد. در جدول ۱ وضعیت جمعیت شناختی مصاحبه شوندگان نشان داده شده است.

1. Thematic analysis
2. Joffe
3. Attride-Stirling
4. Key Informants
5. Decision Making Trial and Evaluation Laboratory (DMTEL)

جدول ۱. وضعیت جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

ردیف	سن	جنسیت	تخصص	مدرک تحصیلی	سابقه شغلی
۱	۳۰ تا ۳۹ سال	زن	پتروشیمی	کارشناسی ارشد	کمتر از ۱۰ سال
۲	۳۰ تا ۳۹ سال	مرد	کارآفرینی	هیأت علمی-دکتری	۱۰ تا ۲۰ سال
۳	۳۰ تا ۳۹ سال	مرد	خوشه صنعتی	هیأت علمی-دکتری	۱۰ تا ۲۰ سال
۴	۳۰ تا ۳۹ سال	مرد	بازاریابی-فروش	هیأت علمی-دکتری	۱۰ تا ۲۰ سال
۵	۴۰ تا ۴۹ سال	مرد	تولید و فروش	کارشناسی ارشد	بیشتر از ۲۰ سال
۶	۴۰ تا ۴۹ سال	مرد	بازاریابی پتروشیمی	کارشناسی	۱۰ تا ۱۵ سال
۷	۵۰ تا ۵۹ سال	زن	پتروشیمی	کارشناسی	بیشتر از ۲۰ سال
۸	۵۰ تا ۵۹ سال	مرد	اقتصاد-کارآفرینی	هیأت علمی-دکتری	بیشتر از ۲۰ سال

۴- یافته‌ها

پس از مرور ادبیات موضوع و مصاحبه با خبرگان، فرآیند کدگذاری و تحلیل داده‌ها، منجر به شناسایی ۳۳ مضمون پایه شد که این مضامین در قالب ۶ مضمون سازمان‌دهنده گروه‌بندی شد (جدول ۲).

جدول ۲. موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط خوشه پلی‌اتیلن

نماد	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه
Pro	موانع تولید	هزینه بالای تولید
		عدم ثبات نرخ ارز
		محدودیت خرید مواد اولیه از بورس کالا
		نیاز محدود شرکت‌ها و حجم بالای عرضه‌های بورس کالا
		فروش نقدی در بورس کالا
		وجود بازار سیاه در فروش مواد اولیه
		کمبود نیروی کار ماهر
Sal	فروش و روابط تجاری	وجود رقبای جدی در سایر شهرهای صنعتی
		عدم وجود کانال‌های توزیع قابل اتکا
		عدم شناخت کافی از بازار محصولات

موانع تحریم‌ها در مبادلات مالی		
عدم نقش آفرینی مؤثر خوشه صنعتی پلی اتیلن		
فرآیند طولانی در صدور مجوزهای قانونی	ملاحظات اداری و مقرراتی	Adm
الزام اداری در صدور اغلب مجوزهای سرمایه‌گذاری		
کثرت نهادهای متولی کسب و کارهای کوچک و متوسط		
تغییرات زیاد در بخشنامه‌ها و مقررات دولتی		
نرخ سود بالا		
وثائق سنگین	موانع تامین مالی	Fin
بوروکراسی اداری در سیستم بانکی		
عدم تنوع در شیوه‌های تامین مالی		
مشکلات در تامین سرمایه در گردش		
کثرت فعالیت در زمینه‌های فناوری سطح پایین		
تقاضای ناکافی در سطح استان	عدم توسعه صنعتی استان	Ind
عدم وجود زنجیره تکمیل‌کننده محصولات		
عدم توزیع متوازن مناطق صنعتی در استان		
ضعف در زیرساختهای تحقیق و توسعه		
فقدان مراکز خدمات توسعه کسب و کار		
ارتباط ضعیف دانشگاه و صنعت		
ضعف مهارت آموزی در کسب و کار		
ضعف در آموزش‌های پیش از سرمای‌گذاری	ضعف در فرهنگ کسب و کار	Cul
ساده‌انگاری مهارت‌های مدیریتی		
موضع اجتماعی و عاطفی کارآفرینان		
پیش‌برندگی رانت در موفقیت بنگاه		

۴-۱- تکنیک دیماتل

تکنیک دیماتل از انواع روش‌های تصمیم‌گیری بر اساس مقایسه‌های زوجی است. در این تکنیک با بهره‌مندی از قضاوت خبرگان در استخراج عوامل یک سیستم و ساختاردهی نظام‌مند به آنها و بکارگیری اصول نظریه گراف‌ها،

ساختاری سلسله مراتبی از عوامل موجود در سیستم همراه با روابط تأثیر و تأثر متقابل ارائه می‌دهد، به گونه‌ای که شدت اثر روابط مذکور را به صورت امتیاز عددی معین می‌کند (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۳) محصول نهایی فرایند دیماتل ارائه تصویری است که پاسخ‌گو بر اساس آن فعالیت‌های خود را سازمان داده و جهت روابط میان معیارها را مشخص می‌نماید (لی^۱ و دیگران، ۲۰۱۱) عناصر موجود در سیستم می‌توانند مستقل از یکدیگر نباشند. اهمیت و وزن هر عامل در سیستم نه تنها بوسیله بالادست یا منحصراً عامل‌های پایین‌دست، بلکه به وسیله تمامی عوامل موجود در سیستم یعنی کل مدل مشخص می‌شود. در این تحقیق، پاسخ‌های خبرگان مورد مطالعه را در ماتریس ارتباط مستقیم (جدول ۳) وارد کرده، سپس با تشکیل ماتریس نرمال (جدول ۴) و ماتریس روابط کلی (جدول ۵)، نمودار دکارتی روابط میان مضامین ترسیم می‌شود (شکل ۱)

جدول ۳. ماتریس میانگین نظرات خبرگان (M)

	Pro	Sal	Adm	Fin	Ind	Cul
Pro	۰	۳/۱	۱/۰۵	۱/۲۸	۰/۴۹	۲/۱
Sal	۲/۷	۰	۱/۱	۲/۹	۰/۵۸	۰/۸۹
Adm	۲/۴	۱/۲	۰	۲/۱	۱/۶۲	۱/۲۴
Fin	۳/۶	۳/۵۶	۱/۲	۰	۲/۱	۱/۵
Ind	۳/۵	۳/۱	۱/۵	۳/۱	۰	۱/۲۴
Cul	۱/۸۵	۱/۴۱	۱/۱	۱/۶۳	۲/۱	۰

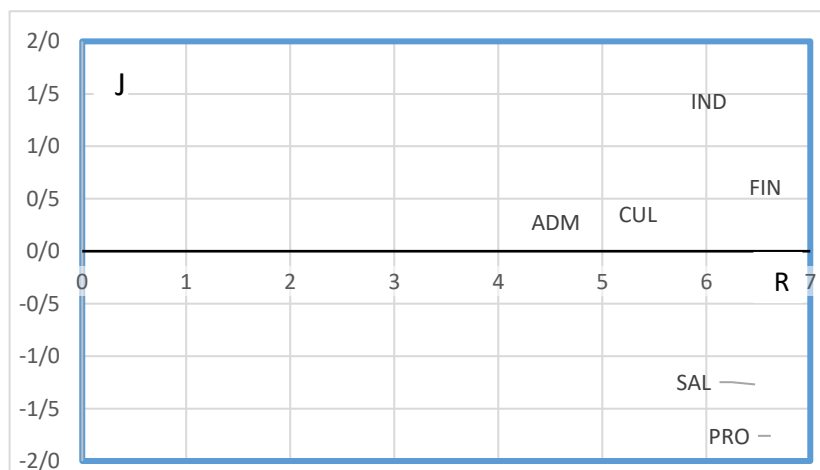
جدول ۴. ماتریس نرمال (N)

	Pro	Sal	Adm	Fin	Ind	Cul
Pro	۰	۰/۲۵	۰/۰۸	۰/۱	۰/۰۴	۰/۱۷
Sal	۰/۲۲	۰	۰/۰۹	۰/۲۳	۰/۰۵	۰/۰۷
Adm	۰/۱۹	۰/۱	۰	۰/۱۷	۰/۱۳	۰/۱
Fin	۰/۲۹	۰/۲۹	۰/۱	۰	۰/۱۷	۰/۱۲
Ind	۰/۲۸	۰/۲۵	۰/۱۲	۰/۲۵	۰	۰/۱
Cul	۰/۱۵	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۱۳	۰/۱۷	۰

جدول ۵. ماتریس کلی روابط (T)

	Pro	Sal	Adm	Fin	Ind	Cul	جمع سطری (R)
Pro	۰/۴۵	۰/۶۲	۰/۲۸	۰/۴۲	۰/۲۷	۰/۳۹	۲/۴۳
Sal	۰/۶۷	۰/۴۶	۰/۳	۰/۵۴	۰/۲۹	۰/۳۴	۲/۶
Adm	۰/۵۸	۰/۴۹	۰/۱۹	۰/۳۶	۰/۳۲	۰/۲۵	۲/۱۹
Fin	۰/۹۱	۰/۸۷	۰/۴	۰/۴۹	۰/۴۷	۰/۵۱	۳/۶۲
Ind	۰/۹۳	۰/۸۷	۰/۴۳	۰/۵۲	۰/۳۴	۰/۵۳	۳/۵۷
Cul	۰/۶۵	۰/۵۶	۰/۳۱	۰/۴۷	۰/۳۹	۰/۲۷	۲/۶۵
جمع ستونی (J)	۴/۱۹	۳/۸۷	۱/۹۱	۲/۸	۲/۰۸	۲/۲۱	-

شکل ۱. نمودار دکارتی اثرگذاری و اثرپذیری عوامل

بردار افقی (R+J) میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عامل مورد نظر در سیستم است. به عبارت دیگر هرچه مقدار R+J عاملی بیشتر باشد، آن عامل تعامل بیشتری با سایر عوامل سیستم دارد. موانع تولید، مسائل فروش و روابط تجاری و موانع تأمین مالی بیشترین نقش را در این زمینه دارند. بردار عمودی (R-J) قدرت تأثیرگذاری هر عامل را نشان می‌دهد. بطور کلی اگر R بزرگتر از J باشد، متغیر یک متغیر علی محسوب می‌شود و اگر کوچکتر باشد، معلول محسوب می‌شود. عدم توسعه صنعتی استان، موانع تأمین مالی، ضعف فرهنگ کار و ملاحظات اداری و مقرراتی از متغیرهای علی (R>J) و موانع تولید و مسائل فروش و روابط تجاری در بین مضامین، معلول (R<J) هستند (جدول ۶).

جدول ۶. مختصات جدول دکارتی اثرگذاری و اثرپذیری عوامل

شرح	نماد	فرهنگ	صنعتی	مالی	اداری	فروش	تولید
میزان تعامل با سایر عوامل	R+J	۴/۸۶	۵/۶۵	۶/۴۲	۴/۱	۶/۴۷	۶/۶۲
تأثیرگذاری/تأثیرپذیری	R-J	۰/۳۶	۱/۵۴	۰/۸۵	۰/۲۸	-۱/۲۷	-۱/۷۶

۴-۲- فرآیند تحلیل شبکه‌ای^۱

فرآیند تحلیل شبکه‌ای یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره است که برای اولویت‌بندی معیارهای مؤثر بر تصمیم‌گیری و نیز برای اولویت‌بندی گزینه‌های تصمیم‌گیری به کار گرفته می‌شود. تمامی عناصر در یک شبکه می‌توانند به هر شکل دارای ارتباط با یکدیگر باشند. به عبارت دیگر در یک شبکه بازخورد و ارتباط متقابل بین و میان خوشه‌ها امکان‌پذیر است. این روش در حوزه‌های مختلف علم مدیریت نظیر مالی، بازاریابی، استراتژیک، تولید و عملیات کاربرد دارد (سلطانی و راعی، ۱۳۹۶). در این تحقیق از خبرگان خواسته شد تا در قالب پرسشنامه مقایسه زوجی میان مضامین را بر اساس مقایسه زوجی انجام دهند. به منظور انجام محاسبات از نرم افزار سوپردیسیژن^۲ استفاده شده است. بر این اساس، موانع تأمین مالی، موانع تولید، عدم توسعه صنعتی استان و مسائل فروش و روابط تجاری بیش از ۸۰ درصد وزن مسائل مربوط به موانع کسب و کارهای کوچک و متوسط را پوشش می‌دهند و عوامل ضعف فرهنگ کسب و کار و ملاحظات اداری و مقرراتی در اولویت‌های بعدی قرار می‌گیرند.

جدول ۷. رتبه‌بندی مضامین سازمان‌دهنده کسب و کارهای کوچک و متوسط

رتبه	مضمون سازمان‌دهنده	وزن
۱	موانع تأمین مالی	۰/۲۷۴
۲	موانع تولید	۰/۲۲۳
۳	عدم توسعه صنعتی استان	۰/۱۸۱
۴	فروش و روابط تجاری	۰/۱۵۸
۵	ضعف فرهنگ کسب و کار	۰/۰۹۴
۶	موانع اداری و مقرراتی	۰/۰۶۶

1. Analytic Network Process
2. super decision

۵- بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد شش مضمون سازمان دهنده به عنوان مهمترین موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط خوشه پلی اتیلن در استان کرمانشاه وجود دارد که لازم است به صورت دقیق‌تر مورد بحث قرار می‌گیرد.

۵-۱- موانع تأمین مالی

با توجه به نتایج این پژوهش، اولین مسأله که بیشترین اولویت را به خود اختصاص داده، موانع تأمین مالی است. این نتیجه مطابق با یافته‌های می‌یر و می‌یر (۲۰۱۷)، اولال و گارو (۲۰۱۰)، ریلوندز و دیگران (۲۰۱۰) و عمید و غمخواری (۱۳۸۸) است. بانک‌ها یکی از منابع مهم و شناخته شده تأمین مالی در اقتصاد ایران محسوب می‌شوند. محدودیت‌های موجود در بازار مالی و عدم توسعه ابزارهای متنوع مالی در جهت تأمین طرح‌های سرمایه‌گذاری، این نهادهای مالی را هم در تأمین سرمایه‌گذاری‌های ثابت و هم در تأمین سرمایه در گردش مورد نیاز واحدهای صنعتی بسیار حائز اهمیت کرده است. بین اعتبارات بانکی و ارزش افزوده بخش صنعت یک ارتباط مثبت، قوی و پایدار وجود دارد (نادران، ۱۳۸۳) صمصامی و امیرجان (۱۳۹۰) در تحقیقی نشان دادند که طی سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۵۶ به طور متوسط با افزایش یک درصدی در تسهیلات سرمایه‌ای، ارزش تولید بخش صنعت و معدن به میزان ۰/۵ درصد افزایش می‌یابد. همچنین با افزایش یک درصدی در تسهیلات سرمایه در گردش طی این سال‌ها، به طور متوسط ۰/۱۴ درصد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن افزایش می‌یابد. کسب و کارهای فعال در خوشه پلی اتیلن به دلیل لزوم خرید نقدی و بعضاً حجم بالای مواد اولیه از بورس کالا، نیاز به تأمین سرمایه در گردش از طریق تسهیلات بانکی با نرخ سود مناسب و یا سایر ابزارهای مالی هستند. بر اساس فاصله ۲۲۰ درصدی ارزش افزوده صنعت لاستیک و پلاستیک استان کرمانشاه با میانگین کشوری (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۶)، برای نزدیک شدن وضعیت استان کرمانشاه به میانگین کشوری نیاز به افزایش حداقل ۱۵ درصدی تسهیلات سرمایه در گردش بنگاه‌ها است.

۵-۲- موانع تولید

در بررسی موانع تولید، اولال و گارو (۲۰۱۰)، اسمال‌بون و دیگران (۲۰۰۳) و تامبونن (۲۰۰۹) هزینه تولید را از موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط معرفی می‌کنند. تأمین مواد اولیه اصلی‌ترین شریان حیات صنایع پایین دستی پتروشیمی به شمار می‌رود. علیرغم وجود سه شرکت پتروشیمی در استان کرمانشاه، به دلیل ویژگی خاص هر یک از محصولات تولیدی، امکان تأمین مواد اولیه واحدهای پایین دستی را ندارند. پتروشیمی اوره و آمونیاک کرمانشاه، محصول نهایی را تولید می‌کند. شرکت پلی اتیلن کرمانشاه نیز محصولات خود را در گریدهای خاص و در ظرفیت بالا تولید و در بورس کالا به فروش می‌رساند. محصول پتروشیمی بیستون نیز برای استفاده در واحدهای پایین دستی تولید کننده محصولات شوینده نیاز به ایجاد یک واحد واسطه دارد. لذا به نظر می‌رسد در این خصوص خلاء توسعه منطقه‌ای مبتنی بر زنجیره تکاملی صنایع وجود دارد. از طرف دیگر سازوکار تأمین مواد اولیه واحدهای پایین دستی در طی سنوات اخیر دستخوش تغییراتی در مقررات شیوه توزیع و فروش شده است. در حال حاضر بر اساس مقررات موجود، تهیه مواد اولیه به صورت مستقیم از بورس کالا انجام می‌شود. اما به دلیل سازوکار نامناسب

عرضه مواد اولیه در بورس کالا به دلیل عدم عرضه منظم، اجبار در خرید ظرفیت بالا و الزام به پرداخت نقدی، شرکت‌ها مجبور به خرید مواد اولیه خارج از سازوکار رسمی و از بازار سیاه با قیمت‌های بالاتر هستند. کمبود نیروی کار ماهر نیز به عنوان یکی دیگر از مهمترین شاخص‌های موانع تولید در این تحقیق مورد توجه قرار گرفته است. رضایی و صفا (۱۳۹۵)، مهادا (۲۰۰۸) و تامبون (۲۰۰۹) نیز در بررسی خود بر این موضوع تأکید دارند. بررسی‌ها نشان می‌دهد از میان شاخص‌های کسب و کار که توسط اتاق بازرگانی صنایع، معادن و کشاورزی مورد محاسبه قرار می‌گیرد، استان کرمانشاه در طی ۶ دوره ارزیابی فصلی، از نظر کمبود نیروی کار ماهر بیشترین فاصله با میانگین کشوری را نسبت به سایر شاخص‌ها دارد (نادری و همکاران، ۱۳۹۷). لذا ضروری است نهادهای متولی تربیت نیروی کار ماهر اعم از دانشگاه‌ها، مراکز فنی و حرفه‌ای، آموزشگاه‌های حرفه‌ای تمرکز بیشتری بر آموزش مهارت‌های حرفه‌ای مورد نیاز در این زمینه داشته باشند.

۳-۵- عدم توسعه صنعتی استان کرمانشاه

وجود حلقه‌های بالادست و پایین دست موجب تحرك و پویایی صنعت در هر منطقه خواهد شد. شرفی و دیگران (۱۳۹۸)، رضایی و صفا (۱۳۹۵) و امین بیدختی و زرگر (۱۳۹۰) در پژوهش خود بر نقش شرایط محیطی و جغرافیایی در توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط توجه داشته‌اند. استان کرمانشاه دارای سه واحد بزرگ پتروشیمی است که متأسفانه هیچ کدام نقش مستقیمی در تأمین مواد اولیه صنایع پایین دستی ندارند. علاوه بر این استان کرمانشاه فاقد صنایع بزرگ مصرف‌کننده محصولات صنایع پایین دستی است که بتواند بازار مصرف مناسبی برای این واحدهای کوچک به منظور تأمین بازار فروش باشد. لذا وقتی تولیدکننده‌ای مجبور به فروش محصولات خود در بازار دیگری باشد، ترجیح می‌دهد تولید خود را نیز به حوزه جغرافیایی نزدیک‌تر به منظور کاهش هزینه‌های تولید و فروش و سایر صرفه‌ها و مزایای ناشی از حضور در یک فضای صنعتی موکول کند. لذا عدم توسعه صنعتی استان موجب کاهش فرصت فروش برای شرکت‌های تولیدکننده و در نتیجه کاهش انگیزه برای شکل‌گیری این واحدها در سطح استان شده است.

۴-۵- فروش و روابط تجاری

بنگاه‌های کسب و کار کوچک و متوسط علی‌رغم تمامی مزیت‌های خود در نوآوری، اشتغال‌آفرینی، زودبازده بودن و انعطاف‌پذیری، با محدودیت‌های مختلفی در بازاریابی و فروش مواجه هستند. بر همین اساس کسب و کارهای کوچک و متوسط در خوشه پلی اتیلن استان کرمانشاه نیز با مشکلاتی در بازاریابی، فروش و روابط تجاری به واسطه محدودیت در شناسایی کانال‌های فروش محصولات، ضعف در ایجاد روابط تجاری قابل اتکاء با بازیگران اصلی صنعت، ضعف در شناسایی بازارهای صادراتی مواجه هستند. مشکلاتی که بنگاه‌ها در بخش تولید و بکارگیری نیروی ماهر و متخصص با آن مواجه هستند، در بخش فروش نیز نمایان می‌شود. بهای تمام شده بالای محصولات تولیدی به نسبت سایر رقبا، کیفیت کمتر از حد انتظار، نبود تنوع در محصولات تولیدی، استفاده از فناوری تولید قدیمی و سطح پایین، عدم تسلط کافی به فضای کسب و کار و تحولات صنعتی پیرامونی موجب بروز مشکل در فروش محصولات می‌شود. علی‌رغم همجواری استان کرمانشاه با کشور عراق، این بنگاه‌ها هنوز امکان ورود مؤثر

به بازار جذاب صادراتی را نداشته و همچنان محصولات با کیفیت بالاتر و بهای تمام شده رقابتی، تسلط بیشتری بر این بازارها دارند. یکی از بهترین زمینه‌های فعالیت خوشه پلی اتیلن در استان کرمانشاه، توجه به نقش مهم صنعت مواد غذایی و آشامیدنی است که بیش از ۳۴ درصد ارزش افزوده صنعت استان را شامل شده و بر اساس نتایج بررسی‌ها، بالاترین اولویت در میان زمینه‌های مختلف سرمایه‌گذاری در استان را دارد (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۶) بنگاه‌های حاضر در خوشه پلی اتیلن استان کرمانشاه می‌توانند با ورود در زمینه بسته‌بندی مواد غذایی و آشامیدنی یک بازار مناسب و در دسترس را در اختیار داشته باشند. همچنان که در روش تحلیل دیماتل اشاره شد مانع فروش و روابط تجاری معلول سایر عوامل حاضر در این مسأله است که لازم است مورد توجه جدی سیاست‌گذاران قرار گیرد.

۵-۵- ضعف فرهنگ کسب و کار

فرهنگ کار با مفاهیم اخلاق کار، وجدان کاری و تعهد کاری قرابت معنایی زیادی دارد (ظهیری‌نیا و همکاران، ۱۳۹۵). اخلاق کار منعکس‌کننده مجموعه‌ای از نگرش‌ها و باورها درباره رفتار کاری است کلارک (۲۰۰۴)، فرهنگ کار را رعایت نظم در انجام کارها، سخت‌کوشی و صرفه‌جویی در مصرف کالا تعریف می‌کند. توراگو (۲۰۰۲) معتقد است فرهنگ کار پیشرفته عبارت است از مجموعه‌ای از ویژگی‌ها مانند دقت و سرعت، سازگاری شغلی، انگیزه کاری، توجه به اهداف سازمانی و تسلط شخصی نتایج یک پژوهش نشان می‌دهد در طی یک دوره ۷ ساله (۹۷-۱۳۹۰)، استان کرمانشاه از نظر شاخص «کارگریزی عمومی و استقبال نیروی کار از تعطیلی روزهای کاری» به طور متوسط ۱۱ درصد پایین‌تر از میانگین کشوری بوده است (نادری و همکاران، ۱۳۹۷) هر چند فرهنگ مقوله‌ای که در طی سالیان طولانی شکل گرفته و طبیعتاً در اندک زمان قابل تغییر محسوس نیست اما این مسأله نیاز جدی به سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های آموزشی و پرورش زمینه فرهنگی تقویت فرهنگ کار را به خوبی نشان می‌دهد.

۵-۶- موانع اداری و مقرراتی

می‌یر و می‌یر (۲۰۱۷)، اولال و گارو (۲۰۱۰) بر نقش قوانین و مقررات در توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط تأکید داشته‌اند. نکته حائز اهمیت آن است که توجه به سیاست‌های دولت در تقویت تولید داخلی و تشویق به سرمایه‌گذاری، کاملاً مورد توافق صاحب‌نظران کسب و کار است اما این مسأله را باید کاملاً مدنظر قرار داد که تعجیل در صدور مجوزها بدون احراز صلاحیت‌های حرفه‌ای کسب و کار به متقاضیان راه اندازی بنگاه‌های کوچک و متوسط، نه تنها کمک به توسعه کارآفرینی و اشتغال‌زایی نیست بلکه تهدیدی در سوق دادن آنان به ورطه عدم موفقیت و ورشکستگی در فضای پیچیده و رقابتی تولید و راکد ماندن سرمایه‌های آنان و منابع بانکی خواهد بود. شاهد بر این موضوع آن است که عدم توجه به عرضه و تقاضای بازار به خصوص در تولید محصولات با فناوری ساده (مانند ظروف یکبار مصرف، دستمال کاغذی، نایلون) موجب صدور مجوزهای بی‌رویه در این موارد و در نتیجه عدم امکان استمرار تولید و فروش و بعضاً ورشکستگی در این واحدها شده است. روایت یکی از کارشناسان سازمان‌های صادرکننده مجوز در این خصوص قابل توجه است: «...ما طبق سیاست‌های سازمان، هر کسی که

مقتضای باشد حتی اگر در آن زمینه تخصص نداشته باشد، اجازه داریم و حتی بالاتر وظیفه داریم به ایشان مجوز دهیم و متأسفانه صلاحیت‌های مدیریتی، فنی، تخصصی و اجرایی در عمده افراد مقتضای وجود ندارد....».

پیشنهادها

توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط در حوزه پایین دستی مرتبط با نفت و گاز و پتروشیمی و تعامل و ارتباط بهتر صنایع بالا دستی و پایین دستی، ضمن ایجاد ارزش افزوده بالاتر و اشتغال، زمینه بهتری را برای رقابت تولیدات داخلی در بازارهای جهانی فراهم نموده و جریان تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در اتکاء به تولید داخلی است. با توجه به نتایج بررسی‌های انجام شده، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- ۱- مهمترین مانع تولید در این شرکت‌ها ضعف سرمایه در گردش و تأمین به موقع مواد اولیه است. بنابراین لازم است ساز و کارهای مقرراتی مربوط تأمین مالی سرمایه در گردش از طریق نظام بانکی و سایر ابزارهای تأمین مالی مورد توجه بیشتر قرار گرفته و نسبت به تأمین مواد اولیه این واحدها با تشکیل اتحادیه صنفی فعال اقدام گردد.
- ۲- توسعه صنایع کوچک و متوسط مستلزم وجود زنجیره ارزش افزوده از صنایع مادر تا حلقه‌های پایینی است. لذا ضروری است که برنامه‌های توسعه صنعتی استانی بر این مبنا تدوین شده و در بخش‌های مختلف با چشم‌انداز بلندمدت مورد توجه قرار گیرد. توجه به مزیت‌های صنعتی استان کرمانشاه در صنایع غذایی و آشامیدنی می‌تواند مبنای توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط در حوزه بسته‌بندی این نوع محصولات قرار گیرد.
- ۳- در زمانی که رونق تولید مورد حمایت بخش‌های مختلف حاکمیتی است، نباید تسهیل در روند صدور مجوزهای کسب و کار، موجب سهل‌انگاری در احراز صلاحیت‌های حرفه‌ای متقاضیان و عدم دقت نظر در توجیه‌پذیری طرح‌های پیشنهادی به‌ویژه در زمینه عرضه و تقاضای محصول و بازار فروش مناسب شود. موضوعی که متأسفانه در سنوات اخیر موجب هدر رفت سرمایه‌های افراد و منابع بانکی در شرکت‌های ضعیف شده و نرخ شکست آنها را افزایش داده است.
- ۴- نیروی انسانی متخصص و ماهر به عنوان یک مزیت رقابتی موجب بالندگی کسب و کارهای کوچک و متوسط و رشد و توسعه آنها می‌باشد. لذا بخش‌های متولی آموزش اعم از دانشگاه‌ها و سایر مراکز آموزشی بایستی توجه لازم در طراحی دوره‌های آموزشی منطبق بر خواسته‌های بازار کار را مدنظر قرار دهند.

فهرست منابع:

- امین بیدختی، علی اکبر؛ زرگر، سیدمجتبی (۱۳۹۰). بررسی موانع موجود در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEs) و ارائه چارچوب حمایت از این بنگاه‌ها، کار و جامعه، ۱۳۸(۹): ۳۵-۴۸.
- حبیبی، آرش؛ ایزدیار، صدیقه؛ سرافرازی، اعظم (۱۳۹۳). تصمیم‌گیری چند معیاره فازی، تهران: کتیبه گیل.
- رضایی، روح اله؛ صفا، لیلا (۱۳۹۵). بررسی موانع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی زودبازده و کارآفرین کشاورزی در استان زنجان. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. ۴۷(۱): ۶۷-۷۹.
- رضایی، مهدی؛ یعقوبی منطری، پریسا (۱۳۹۶). وضعیت تجارت کالایی ایران و ترکیه از منظر زنجیره ارزش جهانی، بررسی های بازرگانی، ۱۴(۸۱): ۳۱-۴۲.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه (۱۳۹۶). مطالعات آمایش استان کرمانشاه. کرمانشاه: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی استان کرمانشاه (۱۳۹۶). گزارش پروژه توسعه خوشه پلی اتیلن و صنایع پایین دستی استان کرمانشاه.
- سلطانی، مرتضی؛ راعی عزآبادی، محمدابراهیم (۱۳۹۶). اولویت‌بندی مؤلفه‌های اقتصادی مقاومتی مرتبط با بازار سرمایه. دوفصلنامه علمی پژوهشی جستارهای اقتصادی ایران، ۱۴(۲۷): ۸۹-۱۰۶.
- شرفی، لیدا؛ رضایی، روح اله؛ میرک زاده، علی اصغر؛ کرمی دهکردی، اسماعیل (۱۳۹۸). طراحی مدل پایداری کسب و کارهای کوچک و متوسط کشاورزی در استان کرمانشاه. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۲(۲): ۲۴-۱۱.
- صمصامی، حسین؛ امیرجان، رضا (۱۳۹۰). بررسی اثر تسهیلات بانکی بر ارزش افزوده بخش صنعت و معدن. فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۱۹(۵۹): ۱۲۹-۱۵۰.
- ظهیری‌نیا، مصطفی؛ نیکخواه، هدایت‌اله؛ بهروزیان، بهروز (۱۳۹۵). بررسی فرهنگ کار و عوامل مؤثر بر آن در بین کارکنان دانشگاه‌های شهرستان بروجرد. توسعه اجتماعی و فرهنگی، ۴(۴): ۱۲۳-۱۴۴.
- عمید، امین؛ غمخواری، معصومه (۱۳۸۸). بررسی تأثیر فناوری اطلاعات بر توسعه صادرات صنایع کوچک و متوسط در ایران. فصلنامه چشم انداز مدیریت، ۹(۳۲): ۱۸۳-۲۰۲.
- کاشیان، عبدالرضا؛ سلطانی‌فر، مهدی؛ کاشیان، عبدالحمید (۱۳۹۹). بررسی اولویت‌های سرمایه‌گذاری در صنایع تولید قطعات خودور در استان سمنان با بهره‌گیری از روش VAHP: رویکرد مبتنی بر اقتصاد مقاومتی. پژوهش‌های اقتصاد و توسعه منطقه‌ای، ۲۶(۱۸): ۲۲۱-۲۶۰.
- مرکز آمار ایران (بی تا). قابل دسترس: <https://www.amar.org.ir>
- مهدوی، ابوالقاسم؛ عزیزمحمملو، حمید (۱۳۹۵). ناکارآمدی سیاست‌ها و تأثیر آن بر عدم توسعه‌یافتگی صنایع کوچک و متوسط کشور. فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، ۴(۱۶): ۴۱-۶۷.
- نادران، الیاس (۱۳۸۳). اثر سیاست‌های اعتباری بر ارزش افزوده بخش صنعت ایران، جستارهای اقتصادی، شماره ۱، ۹-۴۱.

نادری، نادر؛ رستمی، رضا و پژوهان، ایوب (۱۳۹۷). **تحلیل شاخص‌های محیط کسب و کار استان کرمانشاه در چارچوب راهبردهای اقتصاد مقاومتی**. مقاله ارائه شده در همایش ملی توسعه پایدار استان کرمانشاه، ۱۹ آذر ۹۷، کرمانشاه.

Attride-Stirling, J. (2001). "**Thematic networks: an analytic tool for qualitative research**". *Qualitative research*, 1(3): 385-405.

Bartlett, W. and Bukvic, V., (2001). "**Barriers to SME Growth in Slovenia**". *SME Development MOCT-MOST* 11(2):177-195.

Belas J., Dvorsky J., Strnad Z., Valaskova K., & Cera G. (2019). "**Improvement of the Quality of Business Environment Model of the SME Segment**". *Inzinerine ekonomika-Engineering Economics*, 30(5): 601-611.

Burns, T.E. and Stalker, G.M. (1961). *The management of innovation*. University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship.

Clarke, N. (2004). *Culture of Organisational*. Washington: Consin.

Felzensztein, Christian & Gimmon, Eli. (2007). "**The influence of culture and size upon inter-firm marketing cooperation: A case study of the salmon farming industry**". *Marketing Intelligence & Planning*. 25(4):377-393.

Joffe, H. (2011). *Thematic analysis*, John Wiley & Sons, Chichester, UK.

Mahadea D (2008). *The Environmental Context for SMME Entrepreneurship in Kwazulu-Natal, School of Economics*: University of Cape Town.

Meyer, D. and Meyer, N. 2017. "**Management of small and medium enterprise (SME) development: An analysis of stumbling blocks in a developing region**". *Polish Journal of Management Studies*, 16(1):127-141.

Myers, M. D. (2013). *Qualitative research in business and management*. Sage Lawrence, P.R and Lorsch, J., W. (1967). *Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration*. Boston: Harvard University Press.

Lee, Y. C., Lee, M. L., Yen, T. M., & Huang, T. H (2011). "**Analysis of fuzzy Decision Making Trial and Evaluation Laboratory on technology acceptance model**", *Expert Systems with Applications*, 38(12):14407-14416.

Kyaw, A. (2008). "**Financing Small and Medium Enterprises in Myanmar**". Institute of Developing Economies - Japanese External Trade Corporation. IDE Discussion Paper, No. 148. Chiba.

Hamilton. R, Dana. L. (2003). "**An Increasing Role for Small Business in New Zealand**", *Journal of Small Business Management*, 41(4): 402-408.

Olawale F., Garwe D., (2010). "**Obstacles to the growth of new SMEs in South Africa: A principal component analysis approach**". *African Journal of Business Management*. 4(5):729-738.

Pachava, V.S. (2018). "**Innovation and Competitiveness – Small and Medium Enterprises in India**". *International Journal of Management Studies*.

Reynolds, P. D., Hay, M. & Camp, S. M. (2010). **Global Entrepreneurship Monitor, GEM Executive Report, Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership, Babson College.**

Rouleau, L. (2007). *Théories des organisations: approches classiques, contemporaines et de l'avant-garde*: PUQ.

Singh, R.K., Koul, S., Kumar, P. (2017). "**Analyzing the interaction of factors for flexibility in supply chain**". *Journal of Modelling in Management*,12(4):671-689.

Smallbone D, Leig R, North D (2003). "**The Characteristics and Strategies of High Growth SMEs**"*International Small Business Journal*,21(3):291-314.